dodatkowo zamierzam przedstawić interesujące mnie rusycyzmy na tle podobnych (takich samych w sensie typologicznym) zapożyczeń z innych języków (niemieckiego i angielskiego).

W etapie drugim planowanych badań zamierzam spojrzeć na przysłówki pochodzenia rosyjskiego przez pryzmat ich gramatyki oraz łączliwości[6].

Takie szerokie postawienie tematu przysłówków pochodzenia rosyjskiego w języku polskim wydaje się interesujące i ważkie naukowo z co najmniej dwóch powodów.

Po pierwsze, nie tylko dlatego, że daje szansę na ustalenie i ostateczną weryfikację listy takich pożyczek, lecz także z tego względu, że ma na celu wskazanie i omówienie leksykalnych wpływów obcych, przede wszystkim rosyjskich, w zakresie tak specyficznej części mowy, jaką jest przysłówek. Badacze zapożyczeń w polszczyźnie wskazują, że liczba zapożyczonych przysłówków jest minimalna w porównaniu z innymi częściami mowy, np. Elżbieta Mańczak-Wohlfeld w pracy o leksykalnych zapożyczeniach angielskich podaje, że 94% zapożyczeń to rzeczowniki, czasowniki to ok. 3%, przymiotniki — ok. 1%, a przysłówki — mniej niż 1%[7]. Podobny obraz wyłania się z danych Bronisława Wieczorkiewicza, z których wynika, że zapożyczenia rosyjskie stanowią ok. 3% zasobu leksykalnego gwary warszawskiej, z czego 74,2% to rzeczowniki, 10,2% czasowniki, a 8% stanowią przymiotniki. Wśród pozostałych części mowy największą grupę stanowią przysłówki — 4,5%[8].

Po drugie, jest to próba zapełnienia luki w polskich opracowaniach o przysłówkach w polszczyźnie, które koncentrują się wyłącznie na strukturze tych formacji, słowotwórczej pochodności i ich funkcjonalizmie, nie wspominając ani słowem o elementach obcych.

Z moich wcześniejszych obserwacji wynika, że przysłówki rosyjskie przedostawały się do polszczyzny ogólnej dwoma kanałami: poprzez gwarę warszawską oraz bezpośrednio przez język mówiony[9]. Ze słownika Wieczorkiewicza wynotowałem 13 przysłówków rosyjskich i jednocześnie ustaliłem, że w obiegu współczesnej mówionej polszczyzny potocznej znajduje się 15 takich jednostek[10]. Formacje adwerbialne pochodzenia rosyjskiego niezależnie od kanału zapożyczenia cechują się podobnym znaczeniem gramatycznym i identyczną pragmatyką.

[6] Zagadnieniom tym poświęcę osobne opracowanie.

[7] E. Mańczak-Wohlfeld, *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, Kraków 1994.

[8] B. Juszczak, *Rossica w „Słowniku gwary warszawskiej XIX wieku" Bronisława Wieczorkiewicza*, niepublikowana praca magisterska, Uniwersytet Wrocławski 2016.

[9] Warto w tym miejscu zaznaczyć, że pod pojęciem języka mówionego mam na myśli również język mówiony mieszkańców Kresów, którzy — co oczywiste — mieli kontakt z językiem rosyjskim, a po wojnie znaleźli się w różnych regionach Polski, przenosząc jednocześnie swoje zwyczaje językowe, przesiąknięte żywiołem rosyjskim.

[10] B. Juszczak, *Gwara warszawska jako medium w procesie zapożyczania z języka rosyjskiego do polszczyzny*, „Slavica Wratislaviensia" 165, 2017, s. 179–191.

© for this edition by CNS

Wyrażenia te nadają wypowiedziom specyficzny charakter, gdyż są sygnałami zarówno oralności, jak i potoczności w jej wymiarze swobodnym.

Najwięcej formacji adwerbialnych proweniencji rosyjskiej można odnaleźć w felietonach Stefana Wiecheckiego (Wiecha), w których stanowią (oczywiście obok innych faktów językowych) skuteczne medium odtwarzające językowy klimat przed- i powojennej Warszawy[11]. Z felietonów Wiecha jako kwintesencja przedwojennej Warszawy adwerbialne *rossica* trafiły również do poezji. Julian Tuwim w *Kwiatach polskich* wspomina tamtą Warszawę i rozpamiętuje:

Byli spocone i zziajane
I wszystka trzech ***w drebiezgi*** pjane
I tak jechali bez Pułaskie […]

oraz dalej:

Ciut ciut mnie z niego zamroczyło
I właśnie to mi się zdarzyło[12] [tu i dalej wyróżnienia — B.J.].

Nietrudno i o inne przykłady literackie. Wartościowym tekstem, w którym odnajdujemy takie przysłówki, są *Szkice piórkiem* Andrzeja Bobkowskiego, gdzie autor poprzez cytowanie takich form również nawiązuje do języka przedwojennej Warszawy (*abarot*, *apiać*, *krugom*, *w drebiezgi*), a także — co szczególnie istotne — dokonuje intertekstualnych i interkulturowych odniesień, w tym do samego Wiecha:

A potem uderzenie na Rosję. ***Apiać*** do Stalingradu, jakby powiedział Wiech. Proste, zupełnie proste. Jak parasol[13].

Przykłady z Tuwima i Bobkowskiego zawierające cytacje adwerbiów rosyjskich pokazują, jak poprzez przełączenie z jednego systemu semiotycznego na inny w ramach kreowanej aktualnej całości następuje generowanie nowych sensów, które pełnią funkcję „kondensatorów pamięci kulturowej". Przypadki tego typu należy potraktować jako swoisty rodzaj „tekstu w tekście" (tekst Warszawy w tekście aktualnym). Autorzy skutecznie uwydatniają przede wszystkim moment gry w swoich utworach. Dzięki „dodatkom" tego typu teksty aktualne nabierają cech podwyższonej umowności, podkreśla się w nich zabawowy charakter, ewentualnie sens ironiczny, parodystyczny, teatralizację i inne[14].

Ale wróćmy do materiału językowego.

---

[11] Z felietonów Wiecheckiego wyekscerpowałem m.in. następujące przysłówki i wyrażenia adwerbialne: *tam i nazad*, *nazad*, *w try miga*, *apiać*, *toczka w toczkę*, *ciut-ciut*, *krugom*. Por. H. Korotyński, *Wiech na 102!*, Warszawa 1989.

[12] Cyt. za: B. Wieczorkiewicz, *Gwara warszawska dawniej i dziś*, Warszawa 1974, s. 318–319.

[13] P. Pęzik, *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. A. Przepiórkowski *et al.*, Warszawa 2012.

[14] J. Łotman, *Kultura i eksplozja*, przeł. B. Żyłko, Warszawa 1999; *Материалы к словарю терминов тартуско-московской семиотической школы. Тартуская библиотека семиотики 2*, red. Я. Левченко, Тарту 1999.

© for this edition by CNS

Ustalenie dokładnej listy adwerbialnych zapożyczeń rosyjskich w języku polskim, a także zakresu ich funkcjonalności, nie jest rzeczą łatwą. Nie wszystkie słowniki współczesnej polszczyzny rejestrują je w sposób konsekwentny, a niektóre z nich pomijają je zupełnie. Jedyna nadzieja w tekstach; dlatego uważam, że najbardziej perspektywiczna wydaje się metoda badań korpusowych, która daje nieograniczone możliwości zajrzenia w głąb niezliczonej ilości różnorodnych gatunkowo tekstów.

W postępowaniu badawczym wykorzystam wyszukiwarkę Narodowego Korpusu Języka polskiego PELCRA[15], która stanowi, jak dotąd, największą bazę tekstów pisanych w naszym języku. W celu weryfikacji wyników oraz podniesienia obiektywizmu badań częściowo sięgnę również do tradycyjnych źródeł leksykograficznych[16] oraz internetowych słowników języka polskiego[17].

Lista formacji przysłówkowych wyekscerpowanych z korpusu, które znalazły się w polu moich dociekań, składa się z 53 elementów. Uwzględnia ona warianty fonetyczne i strukturalne i wygląda następująco: *abarot*, *abarotno*, *na abarot*; *apiać*; *bez poł litra nie razbieriosz*, *bez wódki nie razbieriosz*; *ciut*, *ciut-ciut*, *ciut, ciut*; *iść w odstawkę*; *krugom*; *nazad*, *tam i nazad*; *po połam*, *po pałam*; *pożywiom, uwidim*, *pażywiom, padażdiom uwidim*; *ruki po szwam!*, *ruki w wierch!*; *tisze jediesz, dalsze budziesz*, *tisze jedziesz, dalsze budiesz*; *w drebiezgi*; *w pijanom widzie*, *w pijanym widzie*, *w chorym widzie*; *w trymiga*, *w try miga*; *w pizdu*, *w piździec*; *w kibinimatier*; *toczka w toczkę*, *kropka w kropkę*, *jota w jotę*, *kubek w kubek*; *wsiegda*, *siewodnia*; *akuratnie*; *żałko*; *uże*; *wpieriod*; *krasiwo*; *migiem*; *dołgo*; *niemnożko*, *niemnożka*; *skolkougodno*; *smieszno*; *nużno*; *wsio rawno*; *tiepier*; *charaszo*; *prawilno*; *toczno.*

Powstały w wyniku ekscerpcji internetowej wykaz adwerbialnych *rossików* jest interesujący ze względu na różnorodność formalną jednostek. Znajdujemy tutaj m.in.:

1. grupy predykatywne — zdania proste (*bez poł litra nie razbieriosz*; *iść w odstawkę*; *pożywiom, uwidim*; *pożywiom, padażdiom uwidim*; *tisze jedziesz, dalsze budiesz*);

2. konstrukcje przyimkowo-rzeczownikowe (*na abarot*; *w drebiezgi*; *w pijanom widzie*; *w trymiga*; *w pizdu*; *w piździec*; *w kibinimatier*; *toczka w toczkę*; *po połam*; *w drebiezgi*);

3. rosyjskie formy przysłówkowe (*apiać*; *krugom*; *nazad*; *ciut*; *ciut-ciut*; *dołgo*; *uże*; *charaszo*; *tiepier*; *żałko* [formy rosyjskie z pisownią łączną: *пополам*; *вдребезги*]).

Po przefiltrowaniu zaprezentowanego zestawienia przez internetowe słowniki języka polskiego widzimy, że tylko 13 jednostek z tej listy ma rejestrację słow-

[15] P. Pęzik, *op. cit.*

[16] *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958, dalej: DOR.

[17] *Słownik języka polskiego PWN*, http://sjp.pwn.pl/ (dostęp: 27.04.2017), dalej: PWN; *Słownik języka polskiego SJP*, https://sjp.pl/ (dostęp: 20.04.2017), dalej: SJP; *Wielki słownik języka polskiego*, http://www.wsjp.pl/ (dostęp: 20.04.2017), dalej: WSJP.

© for this edition by CNS

nikową: *na abarot*; *apiać*; *ciut*; *ciut-ciut*; *ciut, ciut*; *nazad*; *tam i nazad*; *w drebiezgi*; *w pizdu*; *w kibninimater*; *toczka w toczkę*; *akuratnie*; *migiem*.

Przytoczone *rossica* „leksykograficzne" charakteryzują się różną liczbą rejestracji słownikowych. Korpus tych jednostek z uwzględnieniem liczby rejestracji i źródła, w którym zostały zarejestrowane, rozkłada się następująco:

— 3 rejestracje (4 jednostki): *nazad*, *tam i nazad* (PWN, SJP, DOR); *akuratnie* (WSJP, SJP, DOR); *migiem* (PWN, WSJP, SJP);

— 2 rejestracje (5 jednostek): *apiać* (PWN, SJP); *ciut* (PWN, SJP); *w drebiezgi* (PWN, SJP); *w trymiga*, *w try miga* (PWN, SJP);

— 1 rejestracja (5 jednostek): *na abarot* (SJP); *ciut-ciut*, *ciut, ciut* (DOR); *w pizdu* (SJP); *toczka w toczkę* (SJP).

Leksemy zarejestrowane w słownikach są opatrzone różnorodnymi kwalifikatorami, wśród których odnajdujemy kwalifikatory ekspresywne, charakteryzujące daną jednostkę pod względem jej zabarwienia emocjonalnego: *wulg.*, *wulgarnie* (np. *w pizdu*); kwalifikator *pot.*, *potocznie* pokazujący przynależność danej jednostki do określonej warstwy języka polskiego (np. *w kibinimater*; *migiem*; *apiać*; *ciut*; *w drebiezgi*). Niekiedy autorzy słowników wskazują również na pochodzenie danej jednostki, o czym może świadczyć komentarz: *najprawdopodobniej z ros.* w wypadku wyrażenia *w kibinimater*. Niektóre z jednostek obok definicji posiadają dodatkowo przykłady użycia (np. *w drebiezgi*, *potocznie*: 'na kawałki', 'całkowicie' — *Dom rozleciał się* ***w drebiezgi***) oraz wymowę, odpowiadającą wymogom fonetycznym języka rosyjskiego wraz z zaznaczonym rosyjskim akcentem (np. czytaj*: w drebiezGI*). Jednak część wyrażeń nie została opatrzona żadnym z wymienionych kwalifikatorów (np. *ciut-ciut*; *akuratnie*; *toczka w toczkę*). Traktujemy to jako znak przynależności do odmiany ogólnej języka polskiego.

Pozostałą grupę adwerbialnych rosików tworzy 38 jednostek, które nie zostały poświadczone przez słowniki języka polskiego. Oznacza to, że status tych jednostek na gruncie polskim nie jest do końca uregulowany i jednostki te, mimo że znajdują się w tekstach pisanych, nie mają swoich poświadczeń słownikowych i nie są przez nie definiowane.

Jednostki, które znalazły się poza rejestracją słownikową, również przedstawiają ciekawy materiał do obserwacji.

W kontekście dociekań odnośnie do okazjonalnych rosyjskich przysłówków w polszczyźnie ważne wydaje się bliższe spojrzenie na ich budowę strukturalną, a także procesy językowe, którym ulegają i poprzez które zostały utworzone jako jednostki. Przeważająca większość przytoczonych wyrażeń stale podlega polonizacji w zakresie fonetyki i morfologii; ustalenie jakichkolwiek zasad takiego spolszczania nie jest zadaniem łatwym, ale — jak się wydaje — warto podjąć próbę ich naszkicowania.

Jednym ze sposobów rozwiązania tego zadania może być pokazanie, jakim modyfikacjom wymienione *rossica* ulegają na gruncie polszczyzny. Po szczegółowym zapoznaniu się z materiałem można mówić o dwóch typach modyfikacji: (1) słabej i (2) silnej. Wynikiem pierwszej (słabej) jest przede wszystkim warian-

© for this edition by CNS

tywność fonetyczna. Przykłady modyfikacji słabej powstają przede wszystkim jako wyraz konfliktu między zapisami o różnym statusie. W użyciach polskich preferowane są zapisy fonetyczne (np. z akaniem), które stoją w opozycji do przyjętego zapisu ortograficznego (transliteracja), który preferuje oryginalną pisownię rosyjską[18].

Ilustracją zjawisk, o których mowa w grupie pierwszej, mogą być następujące przykłady: (1) wprowadzenie akania w polskiej formie: *na abarot* (ros. *наоборот*)[19]; *apiać* (ros. *опять*); *po pałam* (ros. *пополам*); *niemnożka* (ros. *немножко*); *charaszo* (ros. *хорошо*); (2) asocjacyjne zmiany w zapisie: *ciut*; *ciut, ciut* (asocjacyjna cecha to „miękkość"; ros. *чуть-чуть*); *po pałam* (ros. *пополам*); *ruki w wierch* (ros. *руки в верх*); *w drebiezgi* (ros. *вдребезги*); *toczka w* toczkę (ros. *точь-в-точь*). Zmianom, o których tutaj mowa, uległy tylko niektóre z omawianych jednostek, inne zostały przejęte bez żadnych zmian: *nazad*; *tam i nazad*; *w pijanom widzie*; *pożywiom, uwidim*; *dołgo*; *prawilno*; *wpieriod*; *nużno*; *toczno.* Niektóre z omawianych przysłówków w języku polskim mają dodatkowo ekwiwalentne formy zapisu: *niemnożka/niemnożko*; *po połam/po pałam*; *w trymiga/w try miga*.

Grupę drugą stanowią modyfikacje silne, przy których obserwujemy zmiany strukturalne i kreacje swoistych polskich odpowiedników rosyjskich przysłówków (kalki semantyczne). Modyfikacje silne odwołują się do elementów stałych wyjściowej konstrukcji rosyjskiej, a w roli tej występuje jej struktura gramatyczna lub logiczno-semantyczna. Elementy stałe to swoisty zestereotypizowany szablon, w którym wariantowaniu ulegają aktanty wyrażenia. W takiej roli występują nazwy, które pozostają w związku z semantyką konstrukcji wyjściowej.

Oto przykłady: adwerbialny rusycyzm *toczka w toczkę*, który należy rozumieć jako kwalifikację podobieństwa lub wręcz tożsamości, posiada „polskie paralele" *kropka w kropkę*; *jota w jotę*; *kubek w kubek*, które powstały jako polskie analogi wyrażenia wyjściowego (kalki semantyczne), gdzie zestawiane są identyczne przedmioty oddające stereotyp konstrukcji wyjściowej[20]. Z kolei rosyjskie wyrażenie *w pijanom widzie* oddające znaczenie sytuacyjne (sytuacja określająca stan subiektu) w polskich użyciach jest rejestrowane w postaciach: *w pijanym widzie*, a także w formie: *w chorym widzie*. Przykładem tworzenia wariantów wyrażeń adwerbialnych w oparciu o rosyjski pierwowzór jest również wyrażenie *bez wódki nie razbieriosz*, które należy postrzegać jako kalkę semantyczną rosyjskiego *bez poł litra nie razbieriosz* (ros. *без пол-литра не разберёшь*).

---

[18] Zob. *Transkrypcja współczesnego alfabetu rosyjskiego*, http://sjp.pwn.pl/zasady/308-76-B-Transkrypcja-wspolczesnego-alfabetu-rosyjskiego;629697.html (dostęp: 10.05.2017).

[19] Dodatkowo jednostka ta charakteryzuje się zmianą w pisowni — polski wariant rozdziela ją na przyimek i rzeczownik. Identycznym zmianom podlega jednostka *po połam*.

[20] Podobnie jak wyrażenia *baba w babie*, *ruskie baby* jako polskie paralelne ekwiwalenty rosyjskiego *матрёшка*. Por. M. Sarnowski, *O konceptualizacyjnym potencjale pewnego rossicum*, „Acta Polono-Ruthenica" 11, 2006, s. 120–131.

© for this edition by CNS

Przedstawione modyfikacje skupiają się przede wszystkim na powierzchni wyrażenia i bądź odnoszą się do jego płaszczyzny formalnej, bądź dotyczą jego zawartości leksykalnej, nie ingerując przy tym w strukturę semantyczną, co gwarantuje identyczność znaczenia.

Szczególne miejsce w opisywanym wykazie zajmują 3 wulgarne konstrukcje przyimkowe: *w pizdu*; *w piździec* i *w kibinimatier*[21], które w połączeniu z czasownikami ruchu wyrażają znaczenie dyrektywne, gdyż wskazują na kierunek nakazywanego działania 'do środka', 'do wewnątrz przedmiotu' (wulgaryzmy są nominacją owej przestrzeni)[22].

Na specjalną uwagę i omówienie zasługuje szereg adwerbiów *abarot*; *abarotno*; *na abarot*, które są urobieniami czysto polskimi, przykładami „polskiego rosyjskiego"[23]. Wyrażeń tych próżno szukać w leksykografii rosyjskiej, a jednak zadomowiły się w polszczyźnie potocznej w znaczeniu 'na odwrót', 'inaczej'. Formację *abarotno* traktuję jako polski derywat utworzony od rosyjskiej podstawy *abarot* za pomocą przyrostków: *-n-*, *-o*. Za tym, że rzeczywiście mamy do czynienia z fenomenami pochodzenia rosyjskiego, przemawia zapis, który oddaje rosyjskie akanie.

Zagadnienie przysłówków i wyrażeń adwerbialnych pochodzenia rosyjskiego w języku polskim jest doskonałą okazją do postawienia pytania nieco szerszej natury — pytania o przysłówki obce w języku polskim w ogóle. Czy polszczyzna zapożyczyła z innych języków jakieś przysłówki? Jeśli tak, to kiedy? Dawniej czy współcześnie? Rekonesans badawczy w tym zakresie przeprowadzę, sięgając do zasobów germanizmów i anglicyzmów w naszym języku. Zwrócenie się do tych dwóch języków nie jest przypadkowe, gdyż język niemiecki (podobnie jak rosyjski) silnie oddziaływał na polszczyznę od dawna, szczególnie zaś w okresie zaborów. Z kolei język angielski intensywnie oddziałuje na polszczyznę współcześnie. Temat takiego porównania sygnalizuję tutaj szkicowo, pozostawiając sobie prawo do kolejnych wypowiedzi na ten temat w stosownym czasie.

Małgorzata Witaszek-Samborska i Anna Piotrowicz, przedstawiając problematykę zapożyczeń niemieckich w gwarze miejskiej Poznania[24], w zaprezentowanym materiale językowym wymieniają co najmniej 3 przysłówki pochodzenia niemieckiego, również o zróżnicowanej strukturze i wariantywnym zapisie: *furt* 'ciągle'; *na szagę* (niem. *Die Schräge*) 'na ukos, na przełaj'; *rychtych/richtig/rychtig* (niem. *richtig*) 'akurat, dokładnie, w sam raz; w porządku; rzeczywiście',

[21] Jednostka ta przez słowniki języka polskiego jest klasyfikowana jako potoczna, por. s. 152, w moim rozumieniu należy ona jednak do wyrażeń wulgarnych (ros. *к ебаной матери*).

[22] Te trzy wyrażenia znalazły się wśród innych rosyjskich wulgaryzmów, które budują jeden z potocznych polskich obrazów języka rosyjskiego. Por. M. Sarnowski, *op. cit.*, s. 120–131.

[23] *Ibidem*.

[24] M. Witaszek-Samborska, A. Piotrowicz, *O żywotności zapożyczeń niemieckich w gwarze miejskiej Poznania*, „Gwary Dziś" 2015, nr 7, s. 201–214.

© for this edition by CNS

które poprzez gwarę miejską Poznania weszły w obieg języka ogólnego[25]. Przeglądając jednak dane internetowe, można stwierdzić, że oprócz wymienionych przysłówków z gwary miejskiej Poznania w języku polskim używane bywają i inne przysłówki oraz wyrażenia adwerbialne proweniencji niemieckiej, które podlegają podobnym procesom językowym, jak pożyczki rosyjskie. Grupę tę tworzą: *sicher/zicher* 'naprawdę'; *egal* 'obojętnie; wszystko jedno'; *zicher jest zicher* 'pewność to pewność'; *na zicher* 'na pewno; bez wątpienia; z pewnością'. Jednostki te znajdują swoje poświadczenia w tekstach pisanych różnego rodzaju oraz w źródłach leksykograficznych[26]. W języku polskim pełnią podobną funkcję do rosyjskich wyrażeń adwerbialnych, są mniej frekwentowane, jednakże nie są nacechowane emocjonalnie (w przeciwieństwie do wyrażeń rosyjskich).

Lista adwerbiów pochodzenia angielskiego w języku polskim nie jest długa. Zawiera ona przede wszystkim formacje hybrydalne, w których do tematu angielskiego dołączony jest rodzimy przyrostek -*o* (ewentualnie: -*e*), który — w rozumieniu użytkowników — ma zapewnić „efekt przysłówkowy": *sweetaśnie*, *fluentnie*, *topowo*, *konsultingowo*, *jazzowo*, *biznesowo*, *absolutnie*[27]. Inne angielskie przysłówki odnotowywane w tekstach polskich to klasyczne przykłady importacji bez żadnych zabiegów adaptacyjnych: *super*, *ekstra*, *online* (w znaczeniu 'być online').

Wyjątkowe miejsce w tym zakresie zajmuje neosemantyzm *dokładnie* (również: *dokładnie tak*), który jest uważany za kopię angielskiego *exactly* i *exactly so*. Uznaje się, że jest on w języku polskim nadmiernie eksploatowany, gdyż *exactly* nie jest stosowane w angielskim tak często, jak niektórzy Polacy używają *dokładnie*. Należy jednak zwrócić uwagę, że w języku polskim prawdopodobnie istniała luka semantyczna/komunikacyjna, która została wypełniona jednostką stworzoną na modłę innego języka. Warto się jednak zastanowić, czy przysłówek ten ma rzeczywiście pochodzenie angielskie. W szeregu języków słowiańskich (np. czeski — *přesně/přesně tak*; słowacki — *presne*; rosyjski — *точно*; serbski — *tačno*) i zachodnich (np. niemiecki — *genau*) zauważamy, że istnieje tam przysłówek będący z semantycznego i komunikacyjnego punktu widzenia środkiem wyrażania zgody, aprobaty i przyznania racji. Przysłówki w wymienionych językach cieszą się podobną frekwencją jak przysłówek *dokładnie* w języku polskim. Zatem konstatacja, że jest to kalka semantyczna z języka angielskiego, wydaje się zbyt daleko posunięta oraz nie do końca sprawdzona i poświadczona[28].

Wyrażenia adwerbialne pochodzenia rosyjskiego w ogólnej polszczyźnie zajmują dość szczególne miejsce, o czym może świadczyć ich frekwencja nie

[25] Znaczącą rolę w przenikaniu elementów niemieckich do polszczyzny ogólnej odegrały również dialekty śląskie.

[26] Poświadczenia rejestracji odnajdujemy za pomocą wyszukiwarki korpusowej PELCRA oraz w użytych w pracy słownikach internetowych.

[27] Przykłady zasłyszane.

[28] Formułuję tutaj pewną hipotezę badawczą, która powinna zostać rozwinięta w oparciu o szczegółowe badania materiałowe.

© for this edition by CNS

tylko w tekstach mówionych, potocznych, lecz także w tekstach pisanych różnego rodzaju oraz niektórych źródłach leksykograficznych. Ich rolą wiodącą, jak udało się to ustalić, jest zazwyczaj wyrażenie ekspresji przez adresata poprzez negatywne nacechowanie użytej grupy wyrazowej. Przedstawiony materiał adwerbiów skonfrontowany z ogółem pożyczek rosyjskich we współczesnej polszczyźnie daje podstawę do stwierdzenia, że to właśnie przysłówki i grupy adwerbialne stanowią najbardziej charakterystyczną grupę elementów pochodzenia rosyjskiego, które odnotowujemy we współczesnej polszczyźnie[29]. Na gruncie języka polskiego omawiane formy przeszły wiele procesów adaptacyjnych, które pozwoliły im dostosować się do polskiego systemu fonetycznego a także zasad polskiej ortografii. Rosyjskie przysłówki stają się również produktywnym modelem asocjacyjnym, o czym świadczą polskie kreacje odpowiedników rosyjskich.

Przyglądając się szerzej zgromadzonemu materiałowi, zauważamy, że omówione przysłówki proweniencji rosyjskiej (53 jednostki) oraz angielskiej (6 jednostek) i niemieckiej (10 jednostek) silnie z sobą kontrastują, choć możemy zauważyć wiele podobieństw i zbieżności.

Podsumowując podobieństwa w zaprezentowanej problematyce obcojęzycznych adwerbiów w polszczyźnie, należy stwierdzić, że wszystkie przysłówki obcego pochodzenia dostały się do obiegu w polszczyźnie za sprawą odmiany mówionej języka ogólnego. Mam tutaj na myśli wariant nieoficjalny języka mówionego. W tej najważniejszej społecznie odmianie języka[30] rodzą się innowacje, przez nią wchodzi do języka najwięcej elementów obcych oraz dokonuje się styk języka ogólnego z dialektami wszystkich typów. Pośrednictwa dialektów i/lub socjolektów w procesach zapożyczania leksemów do języka ogólnego nie da się przecenić. Rusycyzmy przeniknęły do polszczyzny mówionej bezpośrednio lub poprzez gwarę warszawską[31]. Germanizmy przebyły drogę analogiczną, z tym że przenikały do języka ogólnego poprzez dialekty miejskie, z poznańskim na czele[32]. Z kolei przysłówki angielskie wchodzą do komunikacyjnego obiegu języka polskiego za sprawą języka młodzieżowego oraz socjolektów korporacyjnych.

Ponadto przysłówki angielskie, w odróżnieniu od rosyjskich, pojawiają się w polszczyźnie w wyniku leksykalnej ekspansji języka angielskiego i mody na używanie sformułowań w tym języku, a nie jako odpowiedź na rzeczywiste potrzeby komunikacyjno-konceptualne użytkowników polszczyzny. Efemeryczne

[29] Drugą, podobną, grupą jest słownictwo odnoszące się do obszaru „komunikacji negatywnej": *chandryczyć się*, *draka*, *osobaczyć*, *sobaczyć*, *pieriepałki*, *rugać*, *paszoł wont!*, *wont!*. Są to wartościujące nominacje konfliktowych relacji międzyludzkich, a także działań werbalnych o charakterze agresywnym, implikujących wysoki stopień kategoryczności. Do obszaru tego należy również leksem *swołocz*. Wszystkie elementy tego podzbioru stanowią nośne i dosadne ekspresywizmy, zawierające oceny emocjonalne oraz cechujące się jednoznacznie negatywną aureolą aksjologiczną.

[30] A. Furdal, *Językoznawstwo otwarte*, Opole 1977, s. 151–153.

[31] B. Juszczak, *Gwara warszawska jako medium*…, s. 86–87.

[32] Poprzez medium dialektu miejskiego Poznania do polszczyzny przeniknęły: *furt*, *na szagę*, *durch*, *richtig/rychtig*.

© for this edition by CNS

przysłówki angielskie wprowadzane w obieg komunikacyjny w sposób nagły i gwałtowny nie mają możliwości stabilizacji semantycznej oraz pragmatycznej. I dlatego należy w tym miejscu postawić pytanie: jak wygląda realna kognitywna adaptacja takich zapożyczeń, czy mają one, jak wszelkie inne zapożyczenia, szansę na wpisanie się w struktury myślenia współczesnych Polaków? W wypadku omawianych adwerbiów pochodzenia rosyjskiego zjawisko takie ma miejsce i znaki te poprzez wprowadzany komponent pragmatyczny pełnią ważną rolę jako jednostki o wartości dyskursywnej. Równocześnie nie można tego powiedzieć o przysłówkach zapożyczonych z języka angielskiego (lub utworzonych na angielską modłę), które nie budują podobnej aureoli pragmatyczno-komunikacyjnej i muszą być traktowane jako nośniki „pustych" denotatów.

Bibliografia

Źródła

DOR — *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, Warszawa 1958.
PWN — *Słownik języka polskiego PWN*, http://sjp.pwn.pl/ (dostęp: 27.04.2017).
SJP — *Słownik języka polskiego SJP*, https://sjp.pl/ (dostęp: 20.04.2017).
WSJP — *Wielki słownik języka polskiego*, http://www.wsjp.pl/ (dostęp: 20.04.2017).

Literatura

Butler D., *Nowsze zapożyczenia rosyjskie w języku polskim*, „Zeszyty Naukowo-Dydaktyczne Filii UW w Białymstoku. VI. Humanistyka" 1973, nr 2.
Doroszkiewicz M., *Wpływy wschodniosłowiańskie w gwarze miejskiej Supraśla*, „Slavica Wratislaviensia" 29, 1984.
Furdal A., *Językoznawstwo otwarte*, Opole 1977.
Joachimiak-Prażanowska J., *Leksykalne zapożyczenia rosyjskie w „Tygodniku ilustrowanym" z lat 1926–1930*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza" 18 (38), 2001, z. 1.
Juszczak B., *Gwara warszawska jako medium w procesie zapożyczania z języka rosyjskiego do polszczyzny*, „Slavica Wratislaviensia" 165, 2017.
Juszczak B., *Rossica w Słowniku gwary warszawskiej XIX wieku Bronisława Wieczorkiewicza*, niepublikowana praca magisterska, Uniwersytet Wrocławski 2016.
Karaś H., *Rusycyzmy słownikowe w polszczyźnie ogólnej — historia i współczesność*, „Poradnik Językowy" 2007, nr 5.
Korotyński H., *Wiech na 102!*, Warszawa 1989.
Łotman J., *Kultura i eksplozja*, przeł. B. Żyłko, Warszawa 1999.
Mańczak-Wohlfeld E., *Angielskie elementy leksykalne w języku polskim*, Kraków 1994.
Pęzik P., *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP. Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. A. Przepiórkowski *et al.*, Warszawa 2012.
Pihan-Kijasowa A., *Z dziejów najstarszych wpływów języka rosyjskiego na polszczyznę*, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza" 2002, nr 9 (29).
Rybicka H., *Losy wyrazów obcych w języku polskim*, Warszawa 1976.
Sarnowski M., *O konceptualizacyjnym potencjale pewnego rossicum*, „Acta Polono-Ruthenica" 11, 2006.

© for this edition by CNS

Sarnowski M., *O sowietyzmach w dyskursach współczesnych Polaków*, „Media. Kultura. Komunikacja Społeczna. Zeszyty Naukowe Instytutu Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej UWM" 2006, nr 2.
Sarnowski M., *Rossica w tekstach Ryszarda Marka Grońskiego*, „Slavica Wratislaviensia" 156, 2014.
Sarnowski M., *...z polska po rosyjsku, czyli jak Polacy używają ruszczyzny*, „Studia Rossica Posnaniensia", 42, 2017, w druku.
Transkrypcja współczesnego alfabetu rosyjskiego, http://sjp.pwn.pl/zasady/308-76-B-Transkrypcja-wspolczesnego-alfabetu-rosyjskiego;629697.html (dostęp: 10.05.2017).
Wieczorkiewicz B., *Gwara warszawska dawniej i dziś*, Warszawa 1974.
Witaszek-Samborska M., Piotrowicz A., *O żywotności zapożyczeń niemieckich w gwarze miejskiej Poznania*, „Gwary Dziś" 2015, nr 7.
Лотман Ю., *Материалы к словарю терминов тартуско-московской семиотической школы. Тартуская библиотека семиотики 2*, red. Я. Левченко, Тарту 1999.
Маршалек М., *Русизмы в польской разговорной речи: прагматический аспект*, „Русский язык за рубежом" 2009, nr 2.

Adverbs and adverb phrases of Russian origin in Polish language (I)

Summary

This article focuses on the issue of Russian adverbs and adverb phrases that were adopted into Polish language. Basing on different Polish language dictionaries author creates a list of Russian adverbs in the number of 53 that were introduced into Polish. Working on this article required formal and quantity analysis of language material. In the following part of the article there is researched an issue of modifications (strong and weak) that undergo the Russian loanwords in Polish language. The article closes an attempt of comparison the Russian adverb forms with the German and English adverb units that were adopted by Polish.

Keywords: loanwords, loan-adverbs, adverbial expressions, Russianisms, Polish-Russian Russian-Polish languages in contact.

Наречия и адвербиальные выражения русского происхождения в польском языке (I)

Резюме

Настоящая статья посвящена проблематике русских наречий и наречных выражений, заимствованных польским языком. На основе разных словарей польского языка автор составляет список русских наречных заимствований, вошедших в польский язык, который

© for this edition by CNS

насчитывает 53 единицы. В ходе работы и обработки языкового материала был проведен формальный и количественный анализ. В дальнейшей части работы рассматриваются вопросы модификаций (сильной и слабой), которой подвергаются русские наречные заимствования в польском языке. Статью заключает попытка сравнения русских наречных форм с заимствованными польским языком немецкими и английскими наречными единицами.

Ключевые слова: заимствования, заимствованные наречия, наречные выражения, русизмы, польско-русские и русско-польские языковые контакты.

© for this edition by CNS